

Анекс 1: Табела на закони за заштита од дискриминација (од Западниот Балкан)

Општи информации / Опсег на законот

Јурисдикција	Назив на закон	Датум на усвојување	Заштитени карактеристики	Опфатени лица	Материјален опфат	Препораки
Албанија	Закон за заштита од дискриминација	4 февруари 2010	Род, раса, боја, етничко потекло, јазик, родов идентитет, сексуална ориентација, политички, верски или филозофски верувања, економска, образовна или социјална состојба, бременост, родителство, родителска одговорност, возраст, семејна или брачна состојба, граѓански статус, место на живеење, здравствена состојба, генетски предиспозиции, попреченост, припадност на одредена група или било која друга причина	Сите лица кои живеат и престојуваат на територијата на Република Албанија	(Јавна и приватна сфера); Вработување (објавување на слободни места за работа; вработување и селекција на вработените; третман на вработените на работното место, вклучително и третман за време на воспоставување или промена на работните услови, надомест, бенефиции и работна средина, третман во однос на стручна обука или за време на дисциплинскиот процес или во врска со отпуштање од работа или прекинување на договор за работа; членство во синдикати и можност за придобивки од погодностите кои ги гарантира таквото членство); образование, добра и услуги (можност да се влезе на место каде е дозволено на јавноста да влегува или можност да се користи место кое е дозволено за јавна употреба; можност да се примаат или да се имаат придобивки од добра или услуги кои се однесуваат на здравјето; придонес и можност да се добијат придобивки од добрата од системите за социјална заштита, вклучително и социјална помош, социјално осигурување, детска заштита, бенефиции за попреченост или друг систем за социјална заштита или друга предност која се нуди на јавноста; можноста да се користи или да се влезе во образовна институција; систематизација на место каде се нуди домување; продажба или изнајмување на живеалишта и други простории; банкарски услуги и можност за добивање грантови, банкарски депозити, заеми или финансирање; капацитети за забава, релаксација и освежување; капацитети за транспорт или патување; услуги од слободните професии)	Да се наведе конкретно дека законот забранува дискриминација на реални или претпоставени карактеристики или критериуми; Во материјалниот опфат да се вклучи членство во организации на работодавачи и професионални организации; Да се појасни значењето на „генетски предиспозиции“, како што се наведени во листата на заштитени карактеристики; Да се појасни значењето на следниот дел од Член 20(2)(г) кој се однесува на добра и услуги: “систематизација на местата каде се нуди домување”
Босна и Херцего-	Закон за забрана на дискриминација	28 јули 2009	Раса, боја на кожа, јазик, религија, етничка припадност, национално или социјално потекло, поврзаност со	Сите јавни органи на ниво на држава, ентитет,	(Јавна и приватна сфера); Вработување, образование, наука и спорт, социјална заштита, здравствена заштита,	Да се вклучат попреченоста и возраста во листата на заштитени карактеристики;

ВИНА			<p>национално малцинство, политичко или било кое друго убедување, имот, членство во синдикат или било кое друго здружение, образование, социјален статус и пол, сексуално изразување или сексуална ориентација, и било која друга околност</p> <p>Недостасува: попреченост, возраст</p>	кантон и округот Брчко, општински институции и тела, и правни лица со јавни овластувања, како и правни и физички лица во сите сфери од животот	обуки, судство и администрација, домување, информирање на јавноста и медиуми; членство во професионални организации, добра и услуги наменети за јавноста и јавни места, претприемништво, учество во културно и уметничко творештво, еднакво учество на сите граѓани во јавниот живот, семејство, права на детето	Да се забрани дискриминацијата по основ на припадност и поврзаност со било која група, а не само за националните малцинства;
Хрватска	Закон за спречување на дискриминација	15 јули 2008	<p>Раса или етничка припадност или боја, род, јазик, вера, политичко или друго уверување, национално или социјално потекло, имот, членство во синдикат, образование, социјален статус, брачен или семеен статус, возраст, здравствена состојба, попреченост, генетско наследство, родов идентитет, исказување или сексуална ориентација</p>	Сите државни органи, тела на единиците на локалната и регионалната самоуправа, правни лица со јавни овластувања, сите правни и физички лица	(Јавна и приватна сфера); Работа и работни услови; пристап до самовработување и занимање, вклучително и критериуми за избор, услови за вработување и унапредување; пристап до сите типови на стручно водство, стручна обука, професионално подобрување и преквалификација; образование, наука и спорт; социјална сигурност, вклучително и социјална благосостојба, пензиско и здравствено осигурување и осигурување за невработени; здравствена заштита; судство и администрација; домување; информирање на јавноста и медиуми; пристап до добра и услуги и нивно обезбедување; членство и активности во синдикати, организации на граѓанското општество, политички партии или други организации; пристап до учество во културно и уметничко творештво.	<p>Да се забрани дискриминацијата по основ на поврзаност со одредена група;</p> <p>Конкретно да се вклучи: услови за пристап до вработување, отпуштање и исплата и услови за вработување во материјалниот опфат, или директно во самиот закон или со упатување на други законски одредби .</p> <p>Да се дефинира терминот „генетско наследство во законот, или да се упати на други законски одредби каде истиот е дефиниран.</p>
Поранешна Југословенска Република Македонија	Закон за спречување и заштита од дискриминација	8 април 2010	<p>Пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничко потекло, јазик, државјанство, социјално потекло, вера или исповест, други типови на уверување, образование, политичка припадност, личен или социјален статус, душевна и физичка попреченост, возраст, семеен или брачен статус, имотен статус, здравствена состојба или на било кој друг основ кој е пропишан со закон или со ратификуваните меѓународни договори</p> <p>Недостасува: сексуална ориентација</p>	Сите физички и правни лица во процесот на остварување на правата и слободите кои се гарантирани со Уставот и законите на поранешната југословенска Република Македонија.	(Јавна и приватна сфера); Работа и работни односи; образование, наука и спорт; социјална сигурност, вклучително и областа на социјална заштита, пензиско и инвалидско осигурување, здравствено осигурување и здравствена заштита; судство и администрација; домување; информирање на јавноста и медиуми; пристап до добра и услуги; учество и дејствување во синдикати, политички партии, здруженија на граѓани и фондации или било кои други организации кое се засноваат на учество; култура и други области определени со закон.	<p>Да се вклучи сексуалната ориентација во листата на заштитени карактеристики;</p> <p>Да се наведе конкретно дека законот забранува дискриминација која се заснова на реални или претпоставени карактеристики или критериуми;</p> <p>Да се забрани дискриминација по основ на поврзаност;</p> <p>Да се дефинира терминот „припадност на маргинализирана група“ како што е наведена во листата на</p>

						<p>заштитени карактеристики;</p> <p>Да се избрише следното упатување од Член 2: „во процесот на остварување на правата и слободите кои се гарантирани со уставот и законите на Република Македонија“;</p> <p>Да се прошири материјалниот опфат во однос на вработувањето согласно релевантните Директиви на ЕУ за еднаквост;</p>
Црна Гора	Закон за забрана на дискриминација	27 јули 2010	Раса, боја на кожа, национална припадност, социјално или етничко потекло, припадност на малцинска нација или заедница на национално малцинство, јазик, вера или уверување, политичко или друго мислење, род, родов идентитет, сексуална ориентација, здравствена состојба, попреченост, возраст, имотен статус, брачен или семеен статус, членство во група или претпоставено членство во група, политичка партија или друга организација како и други лични карактеристики	Сите физички и правни лица на кои се применливи законите на Црна Гора	Користење на објекти/згради, испорака на јавни услуги, образование и стручна обука, работна сила; пристап до вработување, работа и образование (ограничено до основот на здравствена состојба); пристап до здравствена заштита, право на работа и права поврзани со работни односи, право на брак, формирање семејство и други права од областа на брачните и семејните односи (ограничено на основот на попреченост);	<p>Да се вклучи заштита од дискриминација по основ на припадност или поврзаност со било која група (не само национално малцинство);</p> <p>Да се изменат одредбите кои се однесуваат на материјалниот опфат во согласност со Директивите на ЕУ за еднаквост;</p>
Србија	Закон за забрана на дискриминација	26 март 2009	Раса, боја на кожа, претци, државјанство, национална припадност или етничко потекло, јазик, верско или политичко убедување, род, родов идентитет, сексуална ориентација, финансиска состојба, раѓање, генетски карактеристики, здравје, попреченост, брачен и семеен статус, политички убедувања, возраст, изглед, членство во политички, синдикални организации и други реални или претпоставени лични карактеристики	Сите	(Јавна и приватна сфера); Постапки кои се водат пред органите на јавната администрација, работни односи, право на вработување, слободен избор на вработување, унапредување, професионална рехабилитација, еднаква плата за еднакво вреднувана работа, правични и задоволителни работни услови, платен одмор, пристапување во синдикат и заштита од невработеност, обезбедување јавни услуги и користење простории и простор, образование и стручна обука;	<p>Да се вклучат нерелигиозните убедувања во листата на заштитени карактеристики;</p> <p>Да се дефинира зборот „изглед“ како што е наведено во листата на заштитени карактеристики;</p> <p>Да се забрани дискриминација по основ на поврзаност;</p> <p>Да се вклучи следното во материјалниот опфат: пристап до само-вработување или занимање; членство во организации на работодавачи и професионални организации, како и социјални бенефиции и домување.</p>

Косово ¹	Закон за спречување на дискриминација	19 февруари 2004	Пол, род, возраст, брачна состојба, јазик, ментална или физичка попреченост, сексуална ориентација, политичка припадност или убедување, етничко потекло, националност, религија или вера, раса, социјално потекло, имот, раѓање или друг статус	Иако Членот 1 се однесува на „граѓаните на Косово“, Членот 4 говори за „сите физички и правни лица“ во однос на јавниот и приватниот сектор, вклучително и јавните органи, во врска со било кое постапување или непостапување со кое се врши повреда на правото или правата на било кои физички или правни лица	(Јавна и приватна сфера); Услови за пристап до вработување, самовработување и занимање, вклучително и критериуми за избор и услови за вработување; пристап до сите типови и сите нивоа на стручно водство, стручна обука, напредна стручна обука и преквалификации, вклучително и стекнување искуство од практична работа; вработување и работни услови, вклучително и отпуштање од работа и исплата; членство и вклученост во организации на работници или работодавачи, или било која организација чии членови имаат одредена професија, вклучително и придобивки од таквите организации. социјална заштита, вклучително и системи за социјална помош, социјална сигурност и здравствена заштита; социјални бенефиции, вклучително, но не ограничено на хуманитарна помош; образование; пристап до домување и до сите други форми на имот (движен и недвижен); пристап до и снабдување со добра и услуги кои се достапни за јавноста; правично постапување пред трибуналите и сите други органи кои ја спроведуваат правдата; лична безбедност; учество во јавни работи, вклучително и право на гласање и да се биде гласан; пристап до јавни места; и било кое друго право кое е содржано во важечките закони	<p>Да се наведе конкретно дека со законот се забранува дискриминација по основ на реални или претпоставени карактеристики или критериуми;</p> <p>Да се забрани дискриминација по основ на поврзаност;</p> <p>Да се ревидира Членот 1 во врска со „принципот на еднаков третман“ на лицата кои во овој член се именувани како „граѓани на Косово“²;</p> <p>Да се избрише следниов текст од Член 4: „било кое постапување или непостапување со кое се врши повреда на право или права“;</p>
---------------------	---------------------------------------	------------------	---	---	--	--

¹ Оваа ознака не е на штета на позициите за статусот на Косово и е во согласност со UNSCR 1244/99 и Мислењето на МСП за декларацијата на независност на Косово.

² Во Регулативата Бр. 2004/32 на UNMIK, тогашниот специјален претставник на Генералниот секретар на ОН за Косово, при усвојувањето на законот, истакна дека зборот „граѓани“ треба се замени со „лица на Косово“ и дека таквата промена треба да се одрази и во законот.

Дефиниции

Јурisdикција	Директна дискриминација	Инди ректна дискриминација	Вознемирување	Виктимизација	Давање инструкции за дискриминација	Разумно прилагодување	Препораки
Албанија	Директна дискриминација „е форма на дискриминација која се појавува кога со лице или група на лица се постапува на понеповолен начин отколку со друго лице или друга група на лица во ситуација која е иста или слична, врз основа на било која [заштитена карактеристика]“	Инди ректна дискриминација е „форма на дискриминација која се појавува кога одредба, навидум неутрални, ќе ги стават лицето или група на лица во понеповолни услови, во врска со [заштитените карактеристики], во споредба со друго лице или друга група на лица и исто така кога таа мерка, критериум или пракса не се објективно оправдани со легитимна цел, или кога начините за постигнување на таа цел не се соодветни или не се суштински и во правична пропорционалност со ситуацијата која ги предизвикала“	Вознемирување е „форма на дискриминација која се појавува во случај на нежелно однесување, кога тоа се поврзува со некоја од [заштитените карактеристики], која има за цел или последица да го наруши достоинството на човекот и создавање на заплашувачка, непријателска, понижувачка или навредлива средина за тоа лице, како и во случај на понеповолно постапување кое резултира заради одбивање или неуспех на лицето кое е засегнато од таквото однесување да се покори“	Виктимизација е „неповолно постапување или лоша последица како резултат на реакција на приговор или на постапка која има за цел спроведување на принципот на еднаквост“	Давање инструкции за дискриминација е „инструкција или барање кое се заснова на хиерархиски односи за да се дискриминира едно или повеќе лица врз основа на причините кои се споменати во Членот 1 од овој закон“	“Одбивањето на разумно прилагодување е форма на дискриминација која се случува секогаш кога постои негирање или одбивање нешто да се регулира или промени кога истото е неопходно и не наметнува прекумерно оптоварување, за целите на обезбедување и остварување на еднаква основа на основните права и слободи за лицата со попреченост или кое се случило според другите услови кои се наведени во Член 1 од законот“	<p>Да се избрише следниов текст: „врз основа на хиерархиски односи“ од дефиницијата за давање инструкции за дискриминација;</p> <p>Експлицитно да се забрани расната сегрегација;</p> <p>Да се избрише следниов текст во Членот 3(5) кој се однесува на вознемирувањето: „одбивање или неуспех на лицето кое е засегнато од таквото однесување да се покори“;</p> <p>Конкретно да се наведе дека давањето инструкции за дискриминација ќе се смета за дискриминација;</p> <p>Да се усогласи дефиницијата за разумно прилагодување со Директивите на ЕУ за еднаквост;</p>
Босна и Херцеговина	Директна дискриминација е „секоје различно постапување на [заштитен] основ, т.е. секоје постапување или непостапување кога лице или група на лица, било или може да биде ставено во понеповолна положба за разлика од друго лице или група на лица во слична ситуација “	Инди ректна дискриминација е „секоја ситуација во која некоја навидум неутрална одредба, критериум или постапка имаат или би имале ефект одредено лице или група на лица да бидат ставени во понеповолна или помалку поволна положба во споредба со другите лица“	Вознемирување „ќе се смета за дискриминација во секоја ситуација кога однесувањето се однесува на една од споменатите [заштитени] основи и кога има за цел или има последица на нарушување на достоинството на човекот и создавање на заплашувачка, непријателска, деградирачка,	“Лице кое пријавило дискриминација или кое учествувало во законска постапка за заштита од дискриминација ќе страда од последиците од таквото пријавување или учество“	“За дискриминациј а исто така ќе се смета и давањето инструкции за дискриминација како и пружањето помош на други при дискриминациј а“	“Работодавачите, врз основа на потребите во конкретен случај, ќе преземаат мерки за да на лице со попреченост му се обезбеди пристап, учество или унапредување, т.е. учество на обука, доколку таквата мерка не претставува неразумно оптоварување за работодавачот“	<p>Да се наведе конкретно дека расната сегрегација е целосно забранета.</p> <p>Да се зајакне дефиницијата за инди ректна дискриминација преку наведување дека во случај на објективна оправданост, не постои дискриминација.</p> <p>Да се измени дефиницијата за виктимизација за да се усогласи со Директивите на ЕУ за еднаквост;</p>

			понижувачка или навредлива атмосфера”				
Хрватска	Директна дискриминација е „постапување засновано на било која од [заштитените] основи каде лицето е, било или може да биде ставено во понеповолна положба отколку други лица во споредлива ситуација”.	Инди­ректна дискриминација „ке се смета дека се случила кога една наводно неутрална одредба, критериум или постапка го става или би го ставило лицето во помалку поволна положба по [заштитен] основ, во споредба со други лица во споредлива ситуација, освен доколку таквата одредба, критериум или постапка може да биде објективно оправдана со легитимна цел и начините за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни”	Вознемирување е секое несакано однесување предизвикано од некоја од [заштитените] основите со цел или последица да се наруши достоинството на човекот и создавање на заплашувачка, непријателска, деградирачка или навредлива средина.	“Ниедно лице нема да биде ставено во понеповолна положба заради тоа што тој/таа со добра намера има пријавено дискриминација, сведочено, одбило да прифати инструкции за дискриминација или учествувало на некаков начин во постапки кои се засноваат на дискриминација согласно одредбите на овој закон”	“Поттикнување нато дискриминација, доколку се врши намерно, ќе се смета за дискриминација”	Невозможувањето на следново на лицата со попреченост, согласно нивните специфични потреби, ќе се смета за дискриминација: - користење на јавно расположливи ресурси, - учество во јавниот и општествениот живот, - пристап до работното место и соодветни работни услови преку адаптирање на инфраструктурата и просторите, преку користење на опрема и на друг начин кое не претставува неразумно оптоварување за лицето кое е обврзано да го обезбеди истото.	Да се усогласи одредбата за „прилагодување на инфраструктурата и просторите” со текстот кој се користи во Директивите на ЕУ за еднаквост за разумно прилагодување; Да се наведе конкретно дека расната сегрегација е целосно забранета. Да се измени дефиницијата за виктимизација за да се усогласи со Директивите на ЕУ за еднаквост;
Поранешна Југословенска Република Македонија	Директна дискриминација „на дискриминаторска основа е секое непријатно постапување, разликување, исклучување или ограничување кое има или ќе има за последица одземање, повреда или ограничување на еднаквото признавање или уживање на човековите права и основни слободи, во споредба со третманот што би го имало некое друго лице во исти или слични околности”	Инди­ректна дискриминација „на дискриминаторска основа е секое ставање на лице или група на лица во непријатна положба во споредба со други лица, преку донесување на одредби или критериуми или преку преземање на одредени активности или постапки кои се неутрални по содржина, освен кога таквите одредби, критериуми или постапки резултираат од оправдана цел, а содржините за постигнување на таквата цел се соодветни и неопходни”	“Вознемирување и понижувачкото постапување претставува повреда на достоинството на лице или група на лица, кое произлегува од дискриминаторска основа и има за цел и резултат повреда на достоинството на одредено лице или создавање на заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или пракса”	“Неповолно однесување кон било кое лице кое трпи штетни последици како резултат на одредени преземени активности за заштита од дискриминација (има пријавено дискриминација, започнало постапка за дискриминација и сведочело во текот на постапката)”	“За дискриминација ќе се смета секоја активност со која некое лице директно или индиректно повикува, охрабрува, дава упатства и поттикнува друго лице да изврши дискриминација”	“Прилагодување на инфраструктурата и на услугите претставува усвојување на соодветни мерки кои се потребни во конкретен случај, за да на лицето со ментална и телесна попреченост му се овозможи пристап, учество и унапредување во работниот процес, освен доколку со тие мерки им се наметнува	Да се изменат дефинициите за директна и индиректна дискриминација за да бидат во согласност со меѓународните стандарди; Да се прошири опсегот на релевантната одредба за прилагодување на инфраструктурата за да биде во согласност со CRPD; Експлицитно да се забрани расната сегрегација; Да се измени дефиницијата за виктимизација за да се усогласи со Директивите на ЕУ

						диспропорционало оптоварување на работодавачите”	за еднаквост;
Црна Гора	Директна дискриминација „постои доколку лице или група на лица, во иста или слична ситуација во однос на друго лице или група на лица, кое е/се или било/биле ставени или може да биде/ат ставено/и во нееднаква положба заради закон, постапување или пропуст да се постапи по било која [заштитена] основа, освен доколку законот, постапувањето или пропустот да се постапува се објективно и разумно оправдани со легитимна цел и таа цел се остварува со средства кои се соодветни и неопходни за постигнувањето на таа цел и кога тие се прифатливи и пропорционални на целта која треба да се постигне”	Индијектна дискриминација „постои доколку навидум неутрална одредба на регулатива или општ акт, критериум или пракса го става или може да го стави едно лице или група на лица во нееднаква положба во однос на друго лице или група на лица, по било кој [заштитен] основ, освен доколку одредбата, критериумот или праксата се објективно и разумно оправдани со легитимна цел и тоа се постигнува со средства кои се соодветни и неопходни за постигнување на таквата цел и кога тие се прифатливи и пропорционални во однос на целта која треба да се постигне”	Вознемирување , „по било кој [заштитен] основ, претставува одредено однесување кон или постапување со лице кое не го сака таквото однесување или постапување и кое има за цел или претставува повреда на личното достоинство и предизвикува состојба на заплашување, непријатност, непријателство, понижување или навредливост”	“Никој нема да страда од штетни последици заради пријавување на случај на дискриминација, давање изјави пред надлежни власти или сведочење во постапките во кои се води истрага за случај на дискриминација”	“Поттикнување или давањето инструкции за дискриминација на одредено лице или на група на лица по било кој [заштитен] основ ќе се смета за дискриминација” .	“Дискриминација на лице со попреченост постои исто така во случаи кога не се преземени посебните мерки за отстранување на ограничувањата или нееднаквата положба со кои се соочува тоа лице”	<p>Да се прилагоди дефиницијата за директна дискриминација кон законите на ЕУ</p> <p>Да се избрише зборот „непријатност” како можеен резултат во дефиницијата за вознемирување.</p> <p>Да се избрише упатувањето на „поттикнување” на дискриминација.</p> <p>Да се измени дефиницијата за разумно прилагодување за да се усогласи со меѓународните стандарди;</p> <p>Да се наведе конкретно дека расната дискриминација е целосно забранета.</p> <p>Да се измени дефиницијата за виктимизација за да се усогласи со Директивите на ЕУ за еднаквост;</p>
Србија	Директна дискриминација „постои кога поединец или група на лица, врз основ на неговите/нејзините или нивните лични карактеристики, во иста или слична ситуација, се ставени или биле ставени или може да бидат ставени во помалку поволна положба преку одреден акт, постапување или пропуст”	Индијектна дискриминација „постои доколку поединец или група на поединци, поради неговите/нејзините или нивните лични карактеристики, се ставени во помалку поволна положба преку одредена активност, постапување или пропуст кои наводно се засновани на принципот на еднаквост и забрана за дискриминација, освен доколку тоа е оправдано со легитимна цел и средствата за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни”	„Забрането е лице или група на лица да се изложуваат врз основ на негови/нејзини или нивни лични карактеристики на вознемирување и понижување кое има за цел или претставува повреда на неговото/нејзиното или нивното достоинство, особено доколку на тој начин се предизвикува страв или се создава непријателска, понижувачка или навредлива средина”	“Дискриминација ќе се смета дека постои доколку со поединец или група на лица се постапува неосновано на полош начин отколку што се постапува или би се постапувало со другите само или претежно поради барањето или намерата да се побара заштита од дискриминација, или затоа што понудило или има намера да понуди			<p>Освен ако доколку тоа веќе не е случај, да се изменат дефинициите за директна и индијектна дискриминација така што експлицитно ќе се однесуваат на заштитените основи од законот;</p> <p>Да се измени дефиницијата за индијектна дискриминација така што условот дека постапувањето треба да се заснова на принципот на еднаквост и забрана на дискриминација да биде отстранет;</p> <p>Да се измени одредбата за виктимизација за да го</p>

				докази за дискриминаторско постапување”			<p>одразува законодавството на ЕУ.</p> <p>Експлицитно да се забрани расната сегрегација;</p> <p>Да се вклучи одредба која се однесува на обврската за разумно прилагодување;</p> <p>Во законот да се вклучи и дефиниција за давање инструкции за дискриминација и да се наведе дека таквите инструкции исто така ќе се сметаат за дискриминација;</p>
--	--	--	--	---	--	--	---

Косово ³	<p>Директна дискриминација „ќе се смета дека се случила кога со едно лице се постапува, било постапувано или би се постапувало понеповолно отколку со друго лице во споредлива ситуација врз основа на една или повеќе [заштитени] основи”</p>	<p>Индиректна дискриминација „ќе се смета дека се случила кога една навидум неутрална постапка би ги ставила лицата, врз основа на една или повеќе [заштитени] основи во одредена обесправеност во споредба со другите лица, освен доколку таквата одредба, критериум или постапка објективно се оправдани со легитимна цел и средствата за постигнување на таквата цел се соодветни и неопходни”</p>	<p>Вознемирувањето ќе се смета како дискриминација „кога се случува несакано однесување (вклучително, но не ограничено на несакано однесување од сексуална и/или психолошка природа) врз основа на [заштитени] основи, кое има за цел или последица повреда на достоинството на човекот и создавање на застрашувачка, непријателска, понижувачка или навредлива средина, според оценката на тоа лице”</p>	<p>Виктимизацијата ќе се смета за дискриминација и „ќе се смета дека се случила кога некое лице страда од штетно постапување или штетни последици како реакција на приговор или на постапка, кои имаат за цел да се обезбеди усогласеност со принципот на еднаков третман како што е дефинирано во Член 2(а), и/или заради тоа што тоа лице обезбедило информации, докази или помош во врска со таков приговор или постапка”</p>	<p>„ Давањето инструкции за дискриминација на одредени лица врз основа на [заштитени] основи ќе се смета за дискриминација”</p>	<p>Конкретно да се спомене разумното прилагодување за лицата со попреченост во законот и тоа да се вклучи во листата на дефиниции во Член 3;</p> <p>Експлицитно да се забрани расната дискриминација;</p>
---------------------	---	--	--	---	--	---

³ Оваа ознака не е на штета на позициите за статусот на Косово и е во согласност со UNSCR 1244/99 и Мислењето на МСП за декларацијата на независност на Косово.

Исклучоци од принципот за спречување дискриминација

Јурисдикција	Исклучоци	Позитивно постапување / Афирмативни мерки	Суштинско и одлучувачко барање за занимање	Етос базиран на религија или уверување	Националност	Препораки
Албанија	<p>Забраната за дискриминација „не се применува во случаи каде има објективно оправдана цел која е поддржана врз основ на Уставот, меѓународните акти или договори кои се ратификувани од Република Албанија и важечките закони”</p> <p>„Разликувањето во давањето надомест и бенефиции” кое е утврдено врз база на заштитени основи не претставува дискриминација кога „разликувањето е разумно и пропорционално на ризикот кој се проценува врз основа на тековните и статистичките податоци кои може да се потврдат и кои се во тесна поврзаност со ризикот”</p> <p>„Забраната за дискриминација не е применлива во поставувањето на одредена возраст за можноста за социјални бенефиции, добра, капацитети и услуги”</p> <p>Забраната за дискриминација не е применлива во поставувањето на одредена возраст за можноста за социјални бенефиции, добра, капацитети и услуги</p>	<p>„Елиминацијата на сите привилегии и на неправичната дискриминација се гарантирани за секогo врз основа на лични, политички, економски, социјални и културни права кои се гарантирани со Уставот на Република Албанија и ратификуваните договори од Република Албанија и важечките закони”</p> <p>„Одредената привремена мерка која има за цел да се забрза реалното воспоставување на еднаквост, кога отсуството на еднаквост било предизвикано од дискриминација по некој од [заштитените] основи се смета за афирмативна мерка и според овој закон тоа не претставува дискриминација. Таквата мерка се прекинува штом целите на постапувањето и нудењето на еднакви можности биле постигнати”</p> <p>„Спроведувањето на посебни и привремени мерки, врз основа на [забранети] причини, со цел да се забрза воспоставувањето еднаквост во областа на вработување” и „во образованието нема да се смета за дискриминација. Спроведувањето на тие мерки на ниеден начин нема да значи одржување на нееднакви и различни стандарди на постојан начин, и посебните мерки нема да се применуваат кога целите на нудење еднакви можности и третман се постигнати”</p> <p>Советот на министри, Министерот за труд, социјални работи и еднакви можности и Министерот за внатрешни работи се одговорни за преземање мерки од позитивна природа за борба</p>	<p>„Различното постапување кое се базира на [заштитена] карактеристика не претставува дискриминација кога заради природата на професионалната дејност или условите во кои таа професија или дејност се одвива, тие карактеристики претставуваат реално и професионално барање, под услов целта на различното постапување да биде оправдана и барањето да не го надминува она што е суштинско за негово исполнување”</p>	<p>„Дозвола за дискриминација заради практикувањето слобода на мисла и религија може да се изрече само со закон заради јавен интерес или за заштита на правата на другите”</p>		<p>Да се појасни значењето на исклучокот кој се однесува на „разликите во давањето надомест и бенефиции”;</p>

		против дискриминацијата во врска со правото на вработување. Советот на министри и Министерот за наука и образование се одговорни за преземање мерки од позитивна природа за борба против дискриминацијата во врска со правото на образование				
Босна и Херцеговина	Следните мерки нема да се сметаат за дискриминаторски, доколку: „со нив се дефинира максималната возраст како најсоодветна за прекин на работниот однос и одредување на возраст како услов за пензионирање“; „ставање во понеповолна положба при дефинирањето на правата и обврските од семејните релации кога тоа е дефинирано со закон и особено за да се заштитат правата и интересите на децата, што мора да биде оправдано со легитимна цел, заштита на јавниот морал заедно со фаворизирање на бракот согласно одредбите од законот за семејство“;	Мерките кои „произлегуваат од спроведувањето или усвојувањето на привремени посебни мерки кои имаат за цел да се спречат или надоместат штетите од кои лицата страдаат на [заштитени] основи, особено припадниците на ранливите групи, како што се лицата со попреченост, припадниците на националните малцинства, жените, бремените жени, децата, младите, постарите луѓе и други социјално исклучени лица, граѓани кои се жртви од војна, жртви во кривични постапки, раселени лица, бегалци и баратели на азил; односно да се овозможи нивно целосно учество во сите сфери од животот“	Мерки кои „се засноваат на карактеристики кои се однесуваат на [заштитените] основи, кога во ограничени околности, заради природата на конкретна професионална дејност или контекстот во која истата се спроведува, таквата карактеристика претставува реален и определувачки услов во однос на изборот на занимање. Овој исклучок ќе биде предмет на повремено прегледување“	Мерките нема да се сметаат за дискриминаторски „кога се воспоставува работен однос или вработување, членство, или кога се преземаат активности кои се во согласност со проповедање и функционирање на регистрирани цркви и верски заедници во БиХ, како и други јавни или приватни организации кои работат во согласност со Уставот и законите, доколку тоа се бара со верските доктрини, уверувања или цели“ Мерките кои „се засноваат на разликување, исклучување или давање предност во однос на редовно вработување на лице во институција кое се врши согласно на доктрини, основни претпоставки, догми, уверувања или дознавање на фактичката вероисповед или религија, имајќи предвид дека секое разликување, исклучување или давање предност се	Мерки „кои се засноваат на државјанство, на начин кој е пропишан со закон“	Да се појасни текстот на одредбата за исклучоците во однос на вработените од одредени институции

				врши свесно, со цел да не се повредат верските чувства на припадниците на таа вероисповед или религија”		
Хрватска	Ставањето во понеповолна положба нема да се смета за дискриминација во следните случаи: „кога таквото однесување е пропишано со закон со цел да се зачува здравјето и да се спречат кривични дела и прекршоци, и кога средствата кои се користат се соодветни и неопходни за да се постигне целта; „доделување привилегии на бремени жени, деца, млади луѓе, постари лица, лица кои имаат одговорност за грижа и кои редовно ги исполнуваат задолженијата за водење грижа за друго лице и лица со попреченост во поглед на нивната заштита, кога таквото постапување се заснова на одредбите на законите, подзаконските акти, програми и мерки”; „врз основа на возраст и пол во текот на одредувањето на осигурителните премии, осигурената сума и други осигурителни услови согласно на релевантните и прецизни статистички податоци и правила на актуарските пресметки, во кој случај трошоците за бременост и мајчинство не можат да ги оправдаат разликите”; „утврдување на минимални услови за возраст и/или професионално искуство и/или образовно ниво за пристап до одредено вработување или за стекнување на други предности кои се поврзани со вработувањето кога тоа е	„Позитивно постапување, односно кога таквото постапување се заснова на законски одредби, подзаконските акти, програми, мерки или одлуки кои имаат за цел подобрување на положбата на етничките, верските, јазичните или други малцинства или други групи на граѓани или лица кои се дискриминирани врз [заштитените] основи”	Ставање во понеповолна положба „во врска со одредено работно место, кога природата на таа работа е таква или работата се врши во такви услови, така што карактеристиките кои се поврзани со некоја од [заштитените] основи претставува фактички и одлучувачки услов за вршење на дадената работа, под услов целта која треба да се постигне да е оправдана и условот да е соодветен”	Ставање во понеповолна положба „во врска со професионални активности, станување член и постапување согласно црковните закони и мисијата на црквата и верската заедница која е евидентирана во Регистарот на верски заедници на Република Хрватска и било која друга јавна или приватна организација која постапува согласно Уставот и законите, доколку тоа се бара со верската доктрина, уверувањата или целите”	Ставање во понеповолна положба „врз основ на националност согласно посебна регулатива”	

	<p>пропишано со посебна регулатива”; „утврдување на погодна и соодветна максимална возраст како причина за прекин на вработувањето и пропишување на одредена возраст како услов за стекнување право на пензија”; „ставање во понеповолна положба кога се регулираат правата и обврските кои произлегуваат од семејните односи кога тоа е пропишано со закон, особено со цел да се заштитат правата и интересите на децата, што мора да биде оправдано со легитимна цел, заштита на јавниот морал и фаворизирање на бракот согласно одредбите од Законот за семејство”</p>					
<p>Поранешна Југословенска Република Македонија</p>	<p>Како дискриминација нема да се смета: „уредувањето на бракот, вонбрачната заедница и семејството исклучиво како заедница на спротивни полови, односно на еден маж и една жена”; „остварувањето на уставно гарантираното начело на слобода на говор, јавниот настап, мислење и јавно информирање како права загарантирани со Уставот”; „определување услови за минимална старост, професионално искуство или стаж во процесите на избор или во давањето определени привилегии поврзани со вработувањето”; „определување услови за највисока возраст во процесот на вработување што е поврзано со потребата од обука или заради потребите од рационални временски ограничувања поврзани со пензионирање предвидени со закон”; „определување услови за највисока и најниска возраст за</p>	<p>Афирмативните мерки: „во корист на лице, група на лица или заедница со цел да се елиминираат или да се намалат фактичките нееднаквости (...) и со цел да се обезбеди нивен природен развој и ефективно остварување на нивното право на еднакви можности во споредба со други лица, групи на лица или заедници”; „афирмативните мерки кои имаат за цел заштита на маргинализираните групи со цел да се елиминираат или намалат фактичките нееднаквости”; „посебната заштита на бремената жена и мајка, предвидена со закон, освен кога бремената жена и мајка не сака да ја користи оваа заштита и за ова го известила работодавачот во пишана форма”; „мерките кои се предвидени во Законот за поттикнување на вработувањето”; „различниот третман на лицата со инвалидитет во остварувањето обука и добивањето образование со цел задоволување на посебните образовни потреби заради изедначување на можностите”; „мерките насочени кон обезбедување баланс во учеството на мажите и</p>	<p>Различен третман на „лицата врз основа на карактеристики кои се однесуваат на било која од дискриминаторските основи, кога споменатите карактеристики, заради природата на занимањето или активноста, или поради условите во кои се одвива тоа занимање, претставуваат суштински и определувачки услов, целта е легитимна а условот не го пречекорува потребното ниво за нејзино исполнување”</p>	<p>„Различен третман на лица врз основа на вера, уверување, пол или други карактеристики во врска со занимање кое се одвива во верски институции или организации, кога според карактерот на конкретното занимање или активност, или поради условите во кои се остварува религијата, уверувањето, полот или други карактеристики претставуваат суштински и определувачки услов, кога целта е легитимна и условот не го пречекорува потребното ниво за реализација”</p> <p>„Различен третман на лицата врз основа на нивната вера, уверување, пол или</p>	<p>„Различен третман на лица кои не се државјани на Република Македонија во врска со правата и слободите кои се загарантирани со Уставот, законите и меѓународните договори кон кои пристапила Република Македонија, а кои непосредно произлегуваат од државјанството на Република Македонија”</p>	<p>Да се избришат основите за „пол или други карактеристики” од исклучокот кој се однесува на работодавачите со етос базиран на вера/религија или уверување;</p>

	пристап до одреден степен на обука и образование, кога тоа е објективно оправдано за постигнување на одредена легитимна законска цел”	жените, сè додека овие мерки се потребни”; „посебните мерки од кои имаат корист лицата или групите кои се во понеповолна положба настаната врз било која дискриминаторска основа со цел изедначување на нивните можности, сè додека тие мерки се потребни”; „посебна заштита предвидена со закон, на лицата без родители, малолетници, самохрани родители и лица со инвалидитет”; „мерки за заштита на посебноста и идентитетот на лицата кои припаѓаат на етнички, верски или етнички малцинства и нивното право да го негуваат и развиваат сопствениот идентитет индивидуално или во заедница со другите членови на нивната група и поттикнуваат услови за унапредување на тој идентитет”; „мерките во областа на образованието и обуката кои треба да обезбедат учество на лицата од етничките малцинства, сè додека тие мерки се неопходни”		други карактеристики во врска со образованието и обуката за целите на занимањето поврзано со конкретна религија; „Ако членовите и органите на цркви и верски заедници, граѓански организации, политички партии, синдикати и други организации запишани во соодветен регистар во согласност со Уставот и законите, постапуваат во согласност со својата доктрина, уверувања и верувања и/или целите утврдени во своите статuti, програми и/или регулатива”		
Црна Гора		„Посебни мерки кои имаат за цел создавање услови за остварување на национална, родова и севкупна еднаквост и заштита на лицата кои се во нееднаква положба по било кој основ” „Преземање мерки за заштита согласно на одредени критериуми за лица”	„Разликување, исклучување или давање предност не се смета за дискриминација доколку тоа го бараат посебностите на одредена работа во која личните карактеристики на лицето претставуваат реален и одлучувачки услов за вршење на таа работа и доколку целта која треба да се постигне на тој начин е оправдана како и преземањето мерки за заштита согласно одредени критериуми за лицата”			Да се измени дефиницијата за суштински и определувачки услов за занимање и конкретно да се наведе дека таквиот услов е дозволен само кога „условот е пропорционален”; Да се појасни: „преземање мерки на заштита согласно одредени лични критериуми”
Србија	„Ограничувањата кои се однесуваат на лица кои вршат определени државни функции, како и ограничувањата кои се неопходни за да се спречи	„Мерките кои се воведени со цел да се постигне целосна еднаквост, заштита и напредок на поединецот или на група на лица во нееднаква положба нема да се смета дека претставуваат	„Различен третман, исклучување или давање предност за сметка на посебниот карактер на работата, за која личната	„Постапувањето на свештените лица, односно, црковните челници што значи придржување кон	„Секој странец во Република Србија, согласно меѓународните	Да се измени дефиницијата за суштински и определувачки предуслов за занимање

	застапување или следење на фашистички, нацистички или расистички активности, пропишани согласно на закон, нема да се смета дека претставуваат дискриминација”	дискриминација” „преземањето заштитни мерки за одредени категории на лица (жени, бремени жени, жени кои неодамна се имаат породено, родители, малолетни лица, лица со попреченост и слично)(ке) се смета за дискриминација”	карактеристика на поединецот претставува суштински и одлучувачки предуслов за вршење на споменатата работа, доколку целта која треба да се постигне е оправдана, нема да се смета дека претставува дискриминација”	религиозната доктрина, уверувањата или целите на црквите и верските заедници” нема да се смета дека претставува дискриминација”	договори, ги има сите права загарантирани со Уставот и законот, со исклучок на оние права, кои согласно Уставот и законот ги уживаат само државјаните на Република Србија”	и конкретно да се наведе дека таквиот предуслов е дозволен само кога „предусловот е пропорционален”; Да се појасни значењето на исклучокот кој се однесува на „постапувањето на свештените лица” предвиден во Член 18 од законот;
--	---	--	--	---	--	--

Косово ⁴		„Во поглед на обезбедувањето целосна еднаквост во пракса, мерката која има за цел спречување или обесштетување за обесправеноста која е поврзана со еден или повеќе [заштитени] основи, нема да се смета за дискриминација, под услов истата да е во согласност со меѓународните стандарди за човекови права”	„разликата во третманот која се заснова на карактеристика која е поврзана со еден или повеќе од [заштитените] основи нема да се дефинира како дискриминација, каде заради природата на одредено занимање и активности или контекстот во кој тие се вршат, таквата карактеристика претставува реален и определувачки предуслов за занимањето, под услов целта да е легитимна и предусловот да е пропорционален”			
---------------------	--	---	--	--	--	--

⁴ Оваа ознака не е на штета на позициите за статусот на Косово и е во согласност со UNSCR 1244/99 и Мислењето на МСП за декларацијата на независност на Косово.

Тела за спречување на дискриминација

Јурисдикција	Назив	Надлежности	Независност/финансирање	Мерки	Препораки
Албанија	Комесар за заштита од дискриминација	Разгледување на претставки од лица или групи на лица; разгледување на претставки од организации кои имаат правен интерес да постапуваат во име на и со писмена согласност од поединци или групи на поединци; спроведување на административни истраги; изрекување на административни санкции; поттикнување на принципот на еднаквост и недискриминација особено преку сензитивизација и информирање за тие прашања, исто така и нудење на пишани информации; следење на имплементацијата на законот; спроведување истражувања на јавното мислење за дискриминација; давање препораки на надлежните органи, особено преку предлози за усвојување на нови закони или измена и реформа на постојните закони; објавување извештаи и давање препораки за било кој тип на прашања кои се однесуваат на дискриминација; упатување на јавното мислење директно за било кое прашање поврзано со дискриминација на барање на судот кој го разгледува предметот; давање писмено мислење за било кое прашање поврзано со дискриминација; давање придонес за извештаите и поднесување извештаи до меѓународни и регионални тела; застапување тужители во граѓански постапки пред судските органи со добиено одобрение; информирање за правото на заштита од дискриминација и за расположливите законски средства; одржување редовен дијалог во врска со прашањата за дискриминација со соодветните општествени групи, вклучително и невладини организации; подигнување на свеста и спроведување едукативни активности кои помагаат во имплементацијата на овој закон	<p>“Комесарот е независен во вршењето на должноста и е одговорен само според Уставот и законите”</p> <p>Комесарот се избира со мнозинство гласови на пратениците во Собранието;</p> <p>Комесарот поднесува извештај најмалку еднаш во годината пред комисиите на Собранието;</p> <p>Комесарот е забрането да биде дел од политичка организација или партија, да врши политичка, државна или професионална дејност, и да учествува во раководните органи на општествените, економските и комерцијалните организации;</p> <p>Комесарот има свој независен буџет, кој се финансира од државниот буџет и од разни донации</p>	<p>Комесарот се изјаснува преку одлука</p> <p>Одлуката содржи соодветни регулативи и мерки</p> <p>Доколку лицето против кое е поднесена претставка не го информира Комесарот или не ја спроведе одлуката, Комесарот изрекува мерка за парична казна (во износ од 10,000 до 80,000 леки)</p> <p>Како последно средство, особено кога физичкото или правното лице не постапува по одлуката на Комесарот или не ја плати паричната казна во рок од три месеци по временскиот рок поставен од Комесарот, а санкцијата не била обжалена пред суд, Комесарот може да побара од надлежните власти да ја укинат или отстранат лиценцата или овластувањето на физичкото или правното лице да ја врши својата дејност</p>	
Босна и Херцеговина	Народен правобранител за човекови права на Босна и Херцеговина	Прима индивидуални и групни претставки за дискриминација; ги обезбедува потребните информации за физички и правни лица кои поднеле претставка за дискриминација за нивните права и обврски и можностите за судска и други форми на заштита; предлага отпочнување на постапка за медијација согласно одредбите на Законот за медијација; прибира и анализира статистички податоци за случаи на дискриминација; испорачува годишни и доколку е потребно и вонредни извештаи за дискриминација; ја информира јавноста за појавата на дискриминација; спроведува истражувања во областа на дискриминацијата по своја иницијатива; дава мислења и препораки кои имаат за цел спречување и борба против	<p>Народниот правобранител на БиХ поднесува годишни извештаи до Парламентарното собрание на БиХ, Парламентот на Федерацијата на БиХ, Националното собрание на Република Српска и Собранието на Округот Брчко;</p> <p>Во буџетот на Народниот правобранител на БиХ има посебна буџетска ставка која е неопходна за функционирањето на посебно одделение/посебни одделенија за борба против дискриминацијата</p>		Да се обезбеди дека надлежностите на Народниот правобранител исто така се однесуваат и на претставки за дискриминација во приватната сфера, доколку истото веќе не е случај;

		дискриминацијата и предлага соодветни законски и други решенија на надлежните институции во БиХ; има право да започне и да учествува во постапки за заштита од дискриминација за прекршоци; ги следи законите и дава совети за законодавните и извршните органи; ја подигнува свеста за прашања кои се однесуваат на расизам и расна дискриминација во општеството, ги подобрува политиките и практиките кои имаат за цел да обезбедат еднаков третман			
Хрватска	Народен правобранител/специјален народен правобранител	Прима извештаи од сите правни и физички лица; обезбедува неопходни информации на физички и правни лица кои имаат поднесено претставка за дискриминација во однос на нивните права и обврски и можности за судска и друг вид на заштита; доколку се уште не е започната судска постапка, разгледува поединечни извештаи и презема активности кои се во рамките на надлежностите кои се потребни за елиминација на дискриминацијата и заштита на правата на дискриминираните лица; ја предупредува јавноста за појава на дискриминација; со согласност на страните спроведува медијација со можност за постигнување на вонсудска разрешница; поднесува кривични пријави за случаи на дискриминација пред надлежното државно обвинителство; прибира и анализира статистички податоци за случаи на дискриминација, го информира хрватскиот парламент за појавата на дискриминација во годишните и доколку е потребно, во вонредните извештаи; спроведува истражувања за дискриминација, дава мислења и препораки и предлага соодветни законски и стратешки решенија на Владата на Република Хрватска	Народниот правобранител го информира Парламентот на Хрватска за појавата на дискриминација во годишните извештаи, а кога е потребно и во вонредни извештаи; Народниот правобранител ги врши своите задолженија со независност и автономност. Било која форма на влијание врз работата на Народниот правобранител е забранета. При вршењето на своите овластувања, Народниот правобранител постапува согласно на уставните и законските одредби и меѓународните правни акти за човекови права и основни слободи кои се прифатени од Република Хрватска Во вршењето на задолженијата, Народниот правобранител се придржува на начелата на правичност, еднаквост и морал и ќе постапува непристрасно и согласно на стандардите за добро управување.	“презема активности кои потпаѓаат под негова/нејзина надлежност за елиминација на дискриминацијата и заштита на правата на дискриминираните лица” Поднесува кривични пријави за случаи на дискриминација пред надлежното државно јавно обвинителство;	

<p>Поранешна Југословенска Република Македонија</p>	<p>Комисија за заштита од дискриминација</p>	<p>Постапува по претставки, дава мислења и препораки за случаи на дискриминација; дава информации на подносителите на претставки за нивните права и можности за отпочнување на судска или друга постапка; започнување на постапка пред надлежните органи; поднесување на годишен извештај до Собранието на Република Македонија; информирање на јавноста за случаи на дискриминација и преземање на активности за промовирање и едуцирање за еднаквоста, човековите права и недискриминацијата; следење на имплементацијата на законите, давање иницијативи за измена на регулативата заради спроведување и подобрување на заштитата од дискриминација; воспоставува соработка со тела кои се овластени да воспоставуваат еднаквост и заштита на човековите права во локалната самоуправа; дава препораки на државните органи за преземање мерки за спроведување на еднаквоста; дава мислење за нацрт закони кои се важни за заштита од дискриминација; прибира статистички и други податоци, формира бази на податоци, спроведува студии, истражувања и обуки во врска со дискриминацијата; соработува со националните тела од други земји, како и со меѓународни организации во областа на заштита од дискриминација и усвојува деловник или други акти за внатрешна организација на работата;</p>	<p>Комисијата за заштита од дискриминација е автономно и независно тело;</p> <p>Комисијата е составена од седум члена;</p> <p>Членовите ги именува Собранието на Република Македонија со петгодишен мандат и право да бидат повторно избрани;</p>	<p>Комисијата дава мислење за наводите за дискриминација;</p> <p>Комисијата дава препораки за начинот на отстранување на повредите на правото;</p> <p>Доколку лицето на кое му е дадена препораката не постапи по истата или не ја отстрани повредата на тоа право, Комисијата може да започне постапка пред надлежен орган за утврдување на одговорноста;</p>	
<p>Црна Гора</p>	<p>Бранител на човекови права и слободи</p>	<p>Ги обезбедува потребните информации за подносителот на претставка кој смета дека бил/а дискриминиран/а од физичко или правно лице, за неговите/нејзините права и обврски, како и за можностите за судска заштита; спроведува постапки за помирување; ја информира јавноста за важни прашања во врска со дискриминацијата; доколку е неопходно, спроведува истражувања во областа на дискриминацијата; води посебна евиденција за поднесени претставки за дискриминација; прибира и анализира статистички податоци за случаи на дискриминација; презема активности за подигнување на свеста за прашања кои се однесуваат на дискриминација;</p>			<p>Да се обезбеди целосна независност на Бранителот на човековите права во релевантното законодавство</p> <p>Да се размисли за проширување на надлежностите на Бранителот во приватната сфера како и за случаи кои вклучуваат дискриминација</p>

Србија	Комесар за заштита на еднаквоста	<p>Прима и разгледува претставки, дава мислења и препораки за конкретни случаи и усвојува мерки; дава информации на подносителот на претставка за неговите/нејзините права и можноста за започнување на судска постапка или некоја друга постапка за да се обезбеди заштита, или дава препораки за помирување; поднесува тужби пред судот во негово/нејзино име и во договор со и во име на лицето кое е дискриминирано, освен доколку судската постапка веќе била започната или завршена со правосилна одлука;</p> <p>поднесува прекршочни пријави за повреда на правата кои се гарантирани со овој закон; поднесува годишен извештај и специјални извештаи до Националното Собрание за состојбата околу заштитата на еднаквоста; ја предупредува јавноста за најчестите, највообичаените и најтешките случаи на дискриминација; ја следи имплементацијата на законите и другата регулатива, дава иницијативи за усвојување или измена на регулативата за да се спроведе и развие заштитата од дискриминација и дава мислења за одредбите на нацрт законите и другата регулатива која се однесува на забраната на дискриминација; воспоставува и одржува соработка со органите кои се овластени да обезбедат еднаквост и заштита на човековите права на територијата на автономната покраина или локалната самоуправа; препорачува мерки на органите на јавната администрација и на други лица со цел да се обезбеди еднаквост.</p>	<p>Комесарот се избира со мнозинско гласање од вкупниот број на народни пратеници, а по предлогот на комисијата за уставни прашања;</p> <p>Комесарот не смее да врши било каква друга јавна или политичка функција или некаква политичка активност;</p> <p>Комесарот е ќе биде ослободен од должност доколку тој/таа врши друга должност или работа која може да влијае на неговата/нејзината независност;</p> <p>Комесарот ужива право на имунитет;</p>	<p>Комесарот дава мислење за тоа дали има повреда или не;</p> <p>Доколку Комесарот одлучи дека имало повреда на одредбите на овој закон, Комесарот издава препорака на лицето против кое е поднесена претставката и укажува со предлози за начинот на кој може да се исправи направената повреда;</p> <p>Доколку лицето на кое му е дадена препораката не постапи по истата, односно тоа лице не ја исправи повредата, Комесарот ќе изрече предупредување;</p> <p>Доколку лицето не успее да ја исправи повредата во рок од 30 дена од даденото предупредување, Комесарот може да ја информира јавноста за тоа</p>	Спроведувањето истражувања експлицитно да се вклучи како дел од надлежностите на Комесарот
--------	----------------------------------	--	--	--	--

Косово ⁵	Народен правобранител на Косово	<p>Спроведува истраги за наводни повреди на човековите права; го насочува вниманието на случаи кога институциите на Косово вршат повреда на човековите права и дава препораки да се стави крај на таквите случаи и кога е неопходно дава мислење за ставовите и реакциите на релевантните институции во врска со таквите случаи; информира за човековите права и прави заложби за борба против сите форми на дискриминација преку подигнување на свеста, особено преку информирање и едукација и преку медиумите; ја информира Владата, Собранието и други надлежни институции на Косово за прашања кои се однесуваат на унапредување и заштита на човековите права и слободи; објавува известувања, мислења, препораки, предлози и свои извештаи; дава препораки за усвојување на нови</p>	Членот 3 од Законот за Народниот правобранител пропишува дека Народниот правобранител е независна институција и дека „одредбите на овој закон се применуваат за да се заштитат правата, слободите и интересите на сите лица во Република Косово и во странство од незаконско постапување или непостапување од страна на јавните органи на Република Косово”	“Издава одлуки кои содржат наоди и препораки”	Да се размисли за проширување на надлежностите на Народниот правобранител во приватната сфера како и за случаи кои вклучуваат дискриминација;
---------------------	---------------------------------	---	---	---	---

⁵ Оваа ознака не е на штета на позициите за статусот на Косово и е во согласност со UNSCR 1244/99 и Мислењето на МСП за декларацијата на независност на Косово.

		закони во Собранието, измена на законите кои се на сила и усвојување или измена на управните и подзаконските акти на институциите на Косово; подготвува годишни извештаи, периодични извештаи и друго за состојбата со човековите права и слободи на Косово; дава препораки на Собранието за усогласување на законодавството со меѓународните стандарди за човекови права и слободи и нивна ефективна имплементација; соработува, согласно Уставот и важечките закони, со сите организации, локални и меѓународни институции кои работат на заштита на човековите права и слободи;			
--	--	--	--	--	--

Судски правни лекови

Јурисдикција	Судски постапки	Правен статус / Интервенција од трета страна	Товар на докажување	Правни лекови	Санкции	Препораки
Албанија	<p>„Секое лице или група на лица кои тврдат дека биле дискриминирани (...) може да поднесат тужба пред надлежен суд согласно на дефинициите на Законот за граѓанска постапка за надомест согласно на закон, или зависно од случајот, да поднесат кривична пријава до надлежните органи задолжени за кривичен прогон“</p> <p>“Тужбата до судот мора да се поднесе најкасно во рок од пет години од појавата на дискриминацијата и не подоцна од три години од денот на сознанието за дискриминаторското постапување“</p>	<p>„Организација која има легитимен интерес“ и која „се изјаснила дека предмет на нејзина дејност е заштитата на човековите права и која нуди помош на жртвите на дискриминација“ може да поднесе претставка до Комесарот;</p> <p>„Организација која има легитимен интерес или Комесарот може да поднесат тужба во име на лице или група на лица, под услов Комесарот или организацијата да имаат добиено согласност преку посебно полномошно или преку изјава пред суд на лицето или лицата кои биле повредени со дискриминација“</p>	<p>„Откако тужителот ќе поднесе докази врз кои ги заснова своите тврдења и врз основа на кои судот може да претпостави дискриминаторско однесување, обвинетиот е обврзан да докаже дека фактите не претставуваат дискриминација според овој закон“</p>	<p>„Обесштетувањето вклучува, меѓу другото, исправање на законските повреди и последиците од нив преку враќање во првобитната состојба, соодветен надомест за имотни и неимотни штети или преку други соодветни мерки“</p>		<p>Да се овозможи интервенција на трети страни во поддршка на подносителите на претставки.</p> <p>Да се ревидира одредбата која се однесува на товарот на докажување за да се усогласи со барањата на релевантните Директиви на ЕУ;</p>
Босна и Херцеговина	<p>„Дискриминираното лице може да бара заштита на неговите/нејзините права преку постоечките судски и административни постапки“</p> <p>„Судот и другите органи кои ги спроведуваат постапките се обврзани да преземат итно постапување во постапките и да</p>	<p>Во текот на судската постапка, „трето лице може да се приклучи на лицето или на групата лица кои тврдат дека се жртви на дискриминација во својство на тело, организација, институција, здружение или друго лице чиј опсег на активности вклучува заштита од дискриминација на лицето или групата лица за чии права се одлучува во рамки на постапката“</p> <p>„Судот ќе дозволи учество на трета страна само со согласност на лицето во чиј предмет третата страна сака да интервенира“</p>	<p>„Во случаите во кои едно лице или група на лица обезбедуваат факти за постапките, наводи со кои се потврдува дека има повреда на забраната за дискриминација; наводниот сторител има обврска да докаже дека немало повреда на принципот на еднаков третман или забрана за дискриминација“</p>	<p>Утврдување дека „обвинетиот извршил повреда на правото на еднаков третман на тужителот“ (тужба за утврдување на дискриминација);</p> <p>Забрана за „преземање дејствија со кои се врши или може да се изврши повреда на правото на еднаков третман на тужителот, односно да се спроведат активности за отстранување на дискриминацијата или последиците од неа (тужба за</p>	<p>Парични казни во износ од 450 до 10,000 КМ; во однос на конкретни дела.</p> <p>„Одлуката за помало дело пропишано со овој закон се објавува во сите медиуми кои се достапни на целата територија на Босна и</p>	<p>Да се процени колкава е ефективноста на овој систем на правни лекови и санкции</p>

	<p>обезбедат дека истрага е спроведена за сите тврдења за дискриминација колку што е можно поскоро”</p> <p>„Кога сите тврдења се базираат на истиот фактички и правен основ, тврдењата може да се поднесат кумулативно во една тужба, по која ќе се одлучува во граѓанска постапка”</p> <p>„Рокот за поднесување на судска тужба е 3 месеци по дознавањето дека е извршена повреда на одредено право или најдоцна една година од денот кога била извршена повредата”</p> <p>„Независно од исходот на постапката, третата страна ќе ги покрие своите трошоци за учество во граѓанската постапка”</p>			<p>забрана или за прекин на дискриминацијата”);</p> <p>Обесштетување за „материјална и нематеријална штета (тужба со барање за надомест на штета)”;</p> <p>Објавување на „пресудата со која е утврдена повреда на правото на еднаков третман “на трошок на обвинетиот, во случај кога дискриминацијата е извршена преку медиумите (печатени и електронски)”</p>	Херцеговина”	
Хрватска	<p>„Секое лице кое смета дека неговото/нејзиното право било повредено по основ на дискриминација може да побара заштита на тоа право во постапка во која за тоа право ќе се одлучува како за главно прашање и тој/таа може да побара и заштита во посебна постапка “</p> <p>„Посебните постапки за заштита од</p>	<p>Во судска постапка „на тужителот може да му се придружи страна која интервенира и тоа може да биде тело, организација, институција, или друго лице кое во рамки на опсегот на своите активности работи на заштита на правото на еднаков третман во однос на групи за чии права се одлучува во постапката. Судот носи одлука за учеството на трета страна која интервенира преку соодветна примена на одредбите на Законот за граѓанска постапка”</p> <p>„Судот ќе дозволи учество и интервенција на трета страна само со согласност на тужителот”</p>	<p>„Доколку странка во судска или друга постапка тврди дека неговото/нејзиното право на еднаков третман согласно одредбите на овој закон било повредено, тој/таа треба да обезбеди уверливи докази дека дискриминацијата била извршена. Во тој случај, тужениот треба да докаже дека немало дискриминација”</p>	<p>Утврдување дека „обвинетиот има извршено повреда на правото на тужителот за еднаков третман или дека активностите кои обвинетиот ги преземал или не успеал да ги преземе може непосредно да резултираат во повреда на правото на еднаков третман (постапување за утврдување на дискриминација)”;</p> <p>Забрана за „преземање активности со кои се врши или може да се изврши повреда на правата на тужителот на еднаков</p>	Парични казни од 5,000 до 300,000 HRK; зависно од конкретното сторено дело	<p>Да се процени колкава е ефективностa на овој систем на правни лекови и санкции</p> <p>Конкретно во законот да се наведе временски рок за поднесување на тужба за дискриминација во судот или да се направи упатување на друг закон</p>

	<p>дискриминација во областа на трудот и вработувањето ќе се сметаат како судски постапки за работни односи”</p> <p>„Судот и другите тела кои ги спроведуваат постапките итно постапуваат во рамки на постапките и прават заложби за колку што е можно побрзо спроведување на соодветна истрага за наводите за дискриминација”</p>	<p>„Асоцијации, тела, институции или други организации кои се формирани согласно законот и кои имаат оправдан интерес за заштита на колективните интереси на одредена група, или оние кои во рамки на нивните активности работат на заштита на правото на еднаков третман, може да поднесат тужба против лице кое го повредило правото на еднаков третман, доколку се во состојба да покажат дека со однесувањето на обвинетиот било повредено правото на еднаков третман на голем број на лица кои претежно припаѓаат на групата чии права ги брани тужителот”</p>		<p>третман, или преземање активности со кои се елиминира дискриминацијата и последиците од неа (постапка за забрана или елиминација на дискриминацијата);</p> <p>Обесштетување за „имотна и неимотна штета која е предизвикана со повреда на правата кои се заштитени со овој Закон (постапка за надомест на штета);</p> <p>Објавување во медиумите на „одлуката со која се утврдува повреда на правото на еднаков третман, на трошок на обвинетиот”</p>		
<p>Поранешна Југословенска Република Македонија</p>	<p>„Лицето кое смета дека му е повредено некое право заради дискриминација има право да поднесе тужба пред надлежен суд”</p> <p>„Одредбите од Законот за граѓанска постапка соодветно се применуваат во ваквата постапка”</p> <p>„Постапката е итна”</p>	<p>Во судска постапка „тело, организација, институција, асоцијација или друго лице, кои во рамки на своите активности работат на заштита на правото на еднаков третман може да се приклучат како трета страна на лицето кое тврди дека е жртва на дискриминација, за чии права се одлучува во постапката”</p> <p>„Судот ќе одлучи по прашањето за учество на трета страна преку примена на одредбите од Законот за граѓанска постапка”</p> <p>„Асоцијации и фондации, институции или други организации од граѓанското општество, кои имаат оправдан интерес за заштита на колективните права на одредена група или во рамки на нивната активност се занимаваат со заштита на правото на еднаков третман, може да поднесат тужба и во постапката пред судот да бидат странка во постапката против лицето кое го повредило правото на еднаков третман, доколку можат да покажат дека со постапувањето на обвинетиот</p>	<p>„Доколку една странка во судска постапка тврди дека согласно одредбите на овој закон, неговото/нејзиното право на еднаков третман било повредено, тој/таа е обврзан да ги изнесе сите факти и докази со кои се оправдува неговото/нејзиното тврдење. Обезбедувањето докази дека немало дискриминација е на товар на спротивната страна”</p>	<p>Утврдување дека тужениот „го повредил правото на тужителот на еднаков третман, односно дејствието коешто го презел или пропуштил може непосредно да доведе до повреда на правата на еднаквост во постапувањето”;</p> <p>Забрана за „преземање дејствија со кои се врши повреда или може да се изврши повреда на правото на тужителот на еднакво постапување, односно извршување дејствија со кои се отстранува дискриминацијата и нејзините последици”;</p> <p>„Надомест на материјална и нематеријална штета причинета со повреда на правата кои се заштитени со овој закон”</p> <p>Објавување во медиумите на „пресудата со која е утврдена</p>	<p>Парични казни во износ од 400 до 10,000 евра; зависно од конкретното сторено дело</p>	<p>Да се процени колкава е ефективностa на овој систем на правни лекови и санкции</p> <p>Да се ревидира одредбата која се однесува на товарот на докажување за да се усогласи со барањата на релевантните Директиви на ЕУ;</p>

		било повредено правото на еднаков третман на голем број лица”		повреда на правата на еднаков третман на трошок на тужениот”		
Црна Гора	<p>„Секој кој смета дека е оштетен заради дискриминаторско постапување од страна на властите или друго правно и физичко лице има право на судска заштита, согласно законот”</p> <p>„Постапката започнува со поднесување на тужба”</p> <p>„Одредбите на законот со кој се регулираат граѓанските постапки ќе се применуваат соодветно”</p> <p>„Постапката е итна”</p> <p>„Тужба може да се поднесе во рок од 90 дена од денот на осознавање дека е извршена дискриминација”</p>	<p>„Тужба пред судот може да се поднесе во име на дискриминираните лица, исто така од страна на организации или поединци кои работат на заштита на човековите права” (освен за надомест на штета);</p>	<p>„Доколку тужителот ја докажал веројатноста дека обвинетиот извршил дискриминација, товарот на докажување дека заради таквото постапување немало повреда на еднаквоста на правата и еднаквоста пред законот, преминува на обвинетиот”</p>	<p>Утврдување на „фактот дека обвинетиот постапувал дискриминаторски кон тужителот”;</p> <p>Забрана за „вршење активност која содржи потенцијална закана за дискриминација, односно забрана за повторување на дискриминаторската активност”;</p> <p>„Надомест на штета согласно законот”;</p> <p>Во „случај дискриминацијата да била извршена преку медиумите, објавување на пресудата за утврдување на дискриминација во медиумите, на сметка на обвинетиот”</p>	<p>Парични казни од двесте до триста пати поголеми од минималната плата во Црна Гора, зависно од конкретното сторено дело</p>	<p>Да се процени колкава е ефективностa на овој систем на правни лекови и санкции</p> <p>Да се прошири видот на случаи за кои се изрекува парична казна</p> <p>Да се овозможи интервенција на трети страни во поддршка на подносителите на претставки и во случаите за надомест на штета</p> <p>Да се ревидира одредбата која се однесува на товарот на докажување за да се усогласи со барањата на релевантните Директиви на ЕУ;</p>
Србија	<p>„Секој кој страдал од дискриминаторско постапување има право да поднесе тужба”</p> <p>„Одредбите на законот со кој се регулираат парниците ќе се применуваат соодветно на дадената судска тужба”</p> <p>„Постапката ќе се спроведе итно”</p>	<p>Тужба пред судот (освен тужби за надомест на штета) може да поднесе и Комесарот и организациите кои работат на заштита на човековите права или правата на одредена група на луѓе”</p> <p>„Доколку дискриминаторското постапување засега само едно одредено лице, овие тужители можат да поднесат тужба само со негова/нејзина согласност во писмена форма”</p>	<p>„Доколку тужителот ја докаже веројатноста дека обвинетиот извршил дискриминација, товарот на обезбедување докази дека немало повреда на принципот на еднаквост или на принципот на еднакви права и обврски паѓа на обвинетиот”</p>	<p>Изрекување забрана за активност која претставува закана за дискриминација, забрана за продолжување со дискриминирачката активност или забрана за повторување на дискриминирачката активност;</p> <p>Утврдување дека обвинетиот се има однесувано или има постапувано со тужителот или друго лице на дискриминирачки начин;</p>	<p>Парични казни од 5,000 до 100,000 динари; зависно од конкретното сторено дело</p>	<p>Да се процени колкава е ефективностa на овој систем на правни лекови и санкции</p> <p>Да се овозможи интервенција на трети страни во поддршка на подносителите на претставки и во случаи за надомест на штета</p> <p>Да се ревидира одредбата која се однесува на товарот на докажување, бидејќи моментално</p>

				<p>Преземање чекори за исправање на последиците од дискриминирачкото постапување;</p> <p>Надомест на материјална и нематеријална штета;</p> <p>Објавување на усвоената одлука;</p>		<p>говори за „докажување“ на веројатноста што се чини дека излегува од рамките на барањето за чисто утврдување на фактите содржано во Директивите за еднаквост.</p>
--	--	--	--	--	--	---

Косово ⁶	<p>За било кое тврдење за дискриминација ќе се „одлучува или пресудува согласно на применливиот закон од страна на управните органи и надлежните судови, кои имаат надлежност за конкретното прашање кое е опфатено со тужбата“</p>	<p>„Асоцијации, организации или други правни лица може да започнат или поддржат судска постапка во име на тужителот или тужителите, со нивна согласност, за потребите на целосно искористување на судските и/или административните постапки за спроведување на обврските од овој закон“</p>	<p>„Кога лицата кои сметаат дека им била нанесена повреда заради тоа што на нив не бил применет принципот на еднаков третман, пред судот или друг надлежен орган прикажат факти од кои може да се претпостави дека имало директна или индиректна дискриминација, останува на обвинетиот да докаже дека немало повреда на принципот на еднаков третман“</p>	<p>„Надомест за материјална и нематеријална штета, од која страдале жртвите на таквата повреда, кој надомест може да вклучи враќање на сите права и други правни лекови, пропишани со применливиот закон за кои надлежниот орган смета дека се соодветни“</p>	<p>Парични казни од 500 до 10,000 евра; зависно од конкретното сторено дело</p>	<p>Во законот да се вклучи укажување на улогата на судот и видот на постапки кои се однесуваат на тужби за дискриминација пред судовите, заедно со упатување на соодветните судови и постапки, како и список на можните видови тужби</p> <p>Да се овозможи интервенција на трети страни во поддршка на подносителите на претставки</p>
---------------------	---	---	--	---	---	--

⁶ Оваа ознака не е на штета на позициите за статусот на Косово и е во согласност со UNSCR 1244/99 и Мислењето на МСП за декларацијата на независност на Косово.